
Hoe de journalist en de burger elkaar ontmoetten

Over de esthetisering
van de journalistiek
vanaf 1948 tot heden

BA Eindwerkstuk

Berbel Pietersma
BA Communicatie- en Informatiewetenschappen
Studentnummer: 3707849
Eerste begeleider: Mevr. H. den Ouden
Tweede begeleider: Dhr. W. Smulders

Datum: 1 juli 2013

Universiteit Utrecht

Samenvatting

In 2003 stelde de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling dat de Nederlandse journalistiek de laatste decennia informeler zou zijn geworden. Er zouden steeds vaker verhalende elementen aan artikelen worden toegevoegd door de nadruk op conflict en confrontatie te leggen. Dit werd volgens het RMO gedaan door middel van een sterke personalisatie die voortkwam uit de fixatie op (al dan niet willekeurige) personen en door de focus op identificatie door menselijke emoties breed uit te meten (RMO, 2003). Uit later onderzoek is gebleken dat er sinds de jaren vijftig inderdaad een dergelijke personalisatie heeft plaatsgevonden en dat er inderdaad steeds vaker verhalende elementen zoals *nano-narratieven* en *vox pop's* aan de artikelen worden toegevoegd. (Vis, 2011 en Piers, 2009).

In dit onderzoek zal duidelijk worden op welke wijze de verhouding van de journalist tot de lezer hierbij op talig niveau is veranderd. De hoofdvraag die hierbij centraal staat luidt: *Op welke wijze is in Nederlandse dagbladen de vertelafstand van de journalist tot de lezer veranderd van 1948 tot heden?* Om deze vraag te kunnen beantwoorden is er gekeken naar het perspectief van de journalist, de afstand van de journalist tot de lezer en tot slot naar de subjectiviteit van de journalist. Deze drie aspecten zijn allen direct van invloed op de veranderingen in de vertelafstand van de journalist tot de lezer.

Aan de hand van een corpusanalyse werd onderzocht of er een duidelijk verschil zichtbaar was wat betreft de afstand tussen de journalist en de lezer tussen 1948 en nu. Het corpus bestond uit 54 artikelen. De artikelen kwamen uit de *Trouw*, *NRC* en de *Volkscrant* en zijn afkomstig uit drie uiteenlopende jaartallen; 1948, 1980 en 2013. Er is daarbij gekozen voor kranten met het overkoepelende thema 'de troonopvolging'.

Uit de resultaten blijkt dat de afstand tussen de journalist en de lezer kleiner is geworden. De journalist maakt in 1980 en 2013 vaker dan in 1948 gebruik van een *ander-perspectief*, in de vorm van tekstinterferentie of (willekeurige) personageteksten. De aandelen van de perspectieven tekstinterferentie en personageteksten in artikelen zijn namelijk verdubbeld vanaf 1980. Deze verandering heeft een directe invloed op de verkleining van de vertelafstand van de journalist tot de lezer. De subjectiviteit van de journalist is hierbij afgenomen. Dit is te verklaren doordat het perspectief in artikelen is verschoven. Waar de subjectieve verteller in 1948 nog het grootste aandeel had in artikelen, was dit aandeel vanaf 1980 gehalveerd. De journalist laat de subjectiviteit hierdoor meer over aan de directe bronnen. Aangezien niet enkel de mening van de journalist zichtbaar wordt maar ook die van de 'gewone' burger, vindt er een verkleining van de journalist tot de lezer plaats. Deze veranderingen hebben voornamelijk plaatsgevonden tussen 1948 en 1980. Sinds 1980 lijkt dit stabiel te zijn gebleven.

Inhoud

Samenvatting.....	2
1. Inleiding.....	4
2. Aanleiding.....	5
2.1 Cultuurhistorische ontwikkelingen in de Nederlandse journalistiek	5
2.2 Conversationalisatie en personalisatie.....	6
2.3 Subjectiviteit.....	7
2.4 Perspectief.....	8
2.5 Erzähldistanz.....	9
2.6 De probleemstelling	9
3. Methode.....	10
3.1 Materiaal	10
3.2 Operationalisering.....	11
3.2.1 Perspectief.....	11
3.2.2 Erzähldistanz.....	13
3.2.3 Indicatoren van subjectiviteit.....	13
4. Resultaten.....	14
4.1 Perspectief.....	14
4.2 Erzähldistanz.....	15
4.3 Subjectiviteit.....	16
5. Conclusie	17
6. Discussie	19
6.1 Aanvullend onderzoek.....	19
6.2 Advies	20
Literatuur.....	21
Bijlage	22
Samenstelling en verdeling van het corpus	22

1. Inleiding

Het 'Beatrix bedankt' maakte dinsdagmiddag op de Dam in Amsterdam plaats voor 'Willem Willem Willem'. De koning en zijn vrouw kregen een luid applaus en werden toegejuicht tijdens de inhuldiging in De Nieuwe Kerk. Hier en daar werd een traantje weggepinkt. 'Toen Willem-Alexander en Máxima naar buiten kwamen, vond ik dat wel een emotioneel moment', vertelt Brigitte (47). 'Het voelt toch bijzonder om deze dag hier mee te maken.' In de ochtend vloeiden er op de Dam ook al tranen bij de abdicatie van Beatrix.

- 30 april 2013, Volkrant.nl

Sinds kort heeft Nederland een nieuwe koning. Willem-Alexander heeft de troon bestegen. Uiteraard stonden de kranten vol met dit nieuws. De kans is dan ook groot dat u er een aantal artikelen over heeft gelezen. Waarschijnlijk viel er tijdens het lezen niets merkwaardigs op aan deze artikelen. Maar neem nu eens de krant van 7 september 1948, de dag nadat Juliana koningin werd. Er worden direct verschillen duidelijk. *“Wie niet van steen was moet een brok in de keel hebben gevoeld en mening oog werd vochtig bij het luisteren naar de zo kloek en toch ook met zoveel gevoel en tederheid uitgesproken Koninklijke woorden.”* (NRC, 7 september 1948)

De journalistiek is de afgelopen zestig jaar duidelijk veranderd. De vraag is dan ook niet of de journalistiek is veranderd, maar op welke wijze. Natuurlijk is het uiterlijk van dagbladen door de jaren heen vaak aangepast, maar hoe de taal in Nederlandse kranten is veranderd is onduidelijker. Binnen dit onderzoek zal er gekeken worden naar kwantificeerbare veranderingen binnen de journalistieke teksten in Nederlandse kranten op linguïstisch niveau.

Een belangrijke tendens binnen de journalistiek is een toenemende informalisering. In vergelijking met enkele decennia geleden zouden journalistieke teksten namelijk steeds meer informele kenmerken bevatten (RMO, 2003). In dit onderzoek zal worden ingegaan op deze beweerde informalisering binnen journalistieke teksten. Het doel van dit onderzoek is daarbij om systematisch kenbaar te maken waardoor en op welke wijze deze informalisering optreedt, door primair te kijken naar de vertelafstand tussen de journalist en de lezer. Dit zal op een empirische wijze worden onderzocht, waarbij er gekeken wordt naar de wijze waarop in de Nederlandse dagbladen de afstand van de journalist tot de lezer is veranderd van 1948 tot heden.

De informalisering van journalistieke teksten is een relatief recent onderzoeksthema. Hoewel verscheidene onderzoekers zich met dit thema hebben beziggehouden, is er in Nederlandse nieuwsteksten nog relatief weinig onderzoek naar gedaan. Met name de vertelafstand van de journalist tot de lezer is een zeer onderbelicht thema. Dit maakt het onderwerp wetenschappelijk zeer relevant.

In het volgende hoofdstuk wordt de aanleiding van dit onderzoek besproken. Vervolgens zal in hoofdstuk drie de methode van het onderzoek aan bod komen. Hierna volgen de resultaten in hoofdstuk vier. Vervolgens bevat hoofdstuk vijf een conclusie, waarin er antwoord zal worden gegeven op de hoofdvraag van dit onderzoek. Tot slot volgt er nog een korte discussie in hoofdstuk zes waarin kort wordt verteld over een aanvullend onderzoek en waarin advies wordt gegeven voor een eventueel vervolgonderzoek.

2. Aanleiding

2.1 Cultuurhistorische ontwikkelingen in de Nederlandse journalistiek

Wanneer men een willekeurige krant openslaat uit het jaar 1950, zullen er direct verschillen opvallen in vergelijking met de huidige kranten. De journalistiek is door de jaren heen enorm veranderd. Niet alleen wat betreft de opmaak, maar ook het taalgebruik in kranten lijkt sterk te zijn veranderd. Om dieper op deze veranderingen in te kunnen gaan is het van belang om te zien op welke wijze deze veranderingen hebben plaatsgevonden. Dit hoofdstuk biedt een overzicht van de ontwikkelingen en het wetenschappelijk onderzoek rondom dit thema. Tevens zullen deze veranderingen met elkaar in verband worden gebracht.

Rond 1950 waren de media in hoge mate verbonden met politieke en religieuze stromingen. Iedere stroming had zijn eigen blad en omroep. De dagbladsector veranderde echter tussen 1960 en 1975 van een stabiele branche met een groot aantal aanbieders en veel verschillende titels met een beperkt bereik, naar een markt met een beperkt aantal grote ondernemingen met veel minder titels en gemiddeld veel grotere oplagen. De landelijke en regionale dagbladen die deze schaalvergroting overleefden, boden de burger vaak een meer toegankelijke en open krant dan voorheen het geval was. De dagbladen waren niet meer zo sterk afhankelijk van een bepaalde zuil als voorheen en konden zo veel completere informatie leveren. Deze veranderingen hebben dan ook inhoudelijke differentiatie en diversificatie tot gevolg gehad. Rond de jaren zestig waren informatie en nieuws echter wel nog exclusief terrein van journalisten en commentatoren die een scherpe scheiding aanbrachten tussen feitelijk nieuws en beschouwingen en opinies (Raad voor Maatschappelijke Ontwikkelingen [RMO], 2003).

Ook hier kwam verandering in. Vanaf de jaren '80 lieten journalisten volgens de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkelingen (2003) steeds meer zien van hun eigenheid en persoonlijkheid. De scheidlijn tussen feit en fictie zou hierdoor worden vervaagd. Journalisten kregen een meer literaire en subjectieve stijl. Dit werd ook wel *New Journalism* (later *Civil Journalism*) genoemd. Journalisten richtten zich hierbij sterk op wat er leefde onder het publiek en probeerden naast het leveren van de

nieuwsfeiten ook eigen interpretaties en oplossingen aan te dragen. Ook betrokkenheid is een sleutelbegrip van deze nieuwe vorm van journalistiek (RMO, 2003). Er vond hierdoor als het ware een 'dramatisering' van het nieuws plaats; er werden steeds vaker verhalende elementen toegevoegd door de nadruk op conflict en confrontatie te leggen. Dit werd gedaan door middel van een sterke personalisatie die voortkwam uit de fixatie op (al dan niet willekeurige) personen en door de focus op identificatie door menselijke emoties breed uit te meten (RMO, 2003).

Het nieuws werd niet meer exclusief aan de hand van de agenda en de interpretatie van autoriteiten gebracht, maar steeds meer vanuit het perspectief van de burger of het publiek. Een probleem werd nu minder vanuit politiek beschreven, maar eerder aan de hand van een willekeurige betrokkene. Deze ontwikkelingen maakten het nieuws persoonlijker waardoor men zich dichter betrokken voelde bij het nieuws dan voorheen het geval was. Het bracht het nieuws op deze manier als het ware 'dichterbij'. Hiermee werd de kloof tussen de journalist en het publiek steeds meer gedicht (RMO, 2003). Dit blijkt ook uit het feit dat wanneer uitingen worden weergegeven als een direct citaat er betrouwbaarheid en betrokkenheid wordt gecreëerd. Betrouwbaarheid wordt hierbij verkregen doordat de verantwoordelijkheid op deze manier volledig bij de bron van de uiting ligt. Betrokkenheid wordt verkregen doordat de journalist impliceert daadwerkelijk met de betreffende 'bron' gesproken te hebben. Daarnaast zorgt de directe rede voor dramatisering en dus verlevendiging van het artikel (Sanders & Redeker, 1993; Sanders, 1994; in: Piers, 2009).

2.2 Conversationalisatie en personalisatie

Dankzij deze ontwikkelingen lijkt het perspectief van waaruit het nieuws gebracht wordt enorm veranderd. Het nieuws wordt steeds meer vanuit de interesse van de burger geschreven (RMO, 2003). Het nieuws is hierdoor een stuk informeler geworden dan voorheen. Een van de eerste theorieën die over deze informalisering binnen de journalistiek zijn ontwikkeld is afkomstig van Fairclough (1992). Volgens Fairclough zou de toename van informele kenmerken in de journalistiek zijn basis vinden in de spreektaal. Conversationele elementen worden overgenomen vanuit hun primaire domein (de interactie binnen de privésfeer) in de publieke sfeer. Op deze manier 'koloniseert' de conversatie het publieke discours.

Naast *conversationalisatie* noemt Fairclough *personalisatie* als een aspect van de informalisering. Met deze personalisatie bedoelt hij het ontstaan van een constructie van een persoonlijke relatie tussen de journalist en ontvanger in het publieke discours. De schrijver kan zichzelf bijvoorbeeld aanduiden als 'ik' waarbij de lezer dan 'jij' wordt. In plaats van een onpersoonlijke, zakelijke tekst waarbij de auteur naar zichzelf noch de lezer verwijst, wordt er nu een persoonlijke band opgeroepen tussen auteur en publiek. Er ontstaat op deze manier een vorm van interactie. Deze theorie van Fairclough is echter niet goed bewezen omdat deze grotendeels op

individuele casussen berust. Verschillende onderzoekers hebben hier verder onderzoek naar gedaan, waarvan de hierbij meest relevante onderzoeken genoemd zullen worden.

Om personalisatie in artikelen te creëren worden regelmatig tekstuele kenmerken gebruikt als *vox pop's*, nano-narratieven en de directe rede. Met behulp van *vox pop's* wordt een nieuwsgebeurtenis geëvalueerd door een specifiek of willekeurig persoon, die al dan niet betrokken is bij de desbetreffende nieuwsaangelegenheid. *Nano-narratieven* presenteren de ervaringen van betrokkenen bij een nieuwsgebeurtenis. Een nano-narratief vormt een aparte scène binnen een journalistiek artikel waarin een specifiek verhaal over een specifiek persoon wordt verteld. De *directe rede* bevat directe citaten, rechtstreeks afkomstig van een bron (Banaszynski, 2007; in: Piers, 2009). Aan de hand van een corpusanalyse van artikelen uit de jaren '50 en hedendaagse artikelen uit 2002 is gebleken dat er een duidelijk verschil zichtbaar is voor wat betreft het gebruik van *vox pop's*, nano-narratieven en de directe rede. Het blijkt namelijk dat in hedendaagse teksten inderdaad meer *vox pop's*, meer nano-narratieve en meer directe citaten voorkwamen. Hierdoor lijkt dus informalisering op te treden binnen hedendaagse journalistieke teksten omdat deze artikelen op deze manier als persoonlijker en minder zakelijk beschouwd kunnen worden (Piers, 2009).

2.3 Subjectiviteit

Met het gebruik van meer conversationele en personaliserende elementen kan tevens worden verondersteld dat de subjectiviteit van de tekst toeneemt (Banaszynski, 2007; in: Vis, 2011). Vis (2011) heeft dit onderzocht door middel van verschillende typering van conversationalisatie in journalistieke teksten, zoals de aanwezigheid van de spreker, zelfexpressie van de spreker en expressie van aandacht van de spreker voor de aanwezigheid van het publiek. Ook heeft zij gelet op specifieke indicatoren welke subjectiviteit aanduiden. Op deze manier kon zij systematisch de expressie van subjectiviteit in Nederlandse kranten meten. In haar onderzoek zijn vijftig teksten uit 1950 vergeleken met honderd teksten uit 2002. De conversationalisatie is daarbij onderzocht door middel van verschillende indicatoren van subjectiviteit, zoals deiktische elementen, modale bijwoorden, modale werkwoorden en uitroepen. Uit dit onderzoek bleek dat het aandeel van de directe rede in de onderzochte kranten is gestegen, en dat bovendien het aantal subjectieve elementen binnen de directe rede toenam. Echter, wanneer de directe citaten en de deelcitaten niet werden meegenomen in de analyse, werd een afname van het aantal subjectieve elementen waargenomen. Hiermee is dus nog niet eenduidig gezegd of kranten over het algemeen subjectiever worden (Vis, 2011). Hieruit blijkt dat de subjectiviteit van de auteur los van de directe rede onderzocht zal moeten worden.

2.4 Perspectief

Ook Lok (2009) heeft onderzoek gedaan binnen het onderwerp 'subjectiviteit in nieuwsteksten'. Dit is gedaan door de perspectiefstructuur van verschillende artikelen te onderzoeken. Het corpus van Lok bestond hierbij uit veertien juridische nieuwsteksten. Zij nam verschillende kranten uit 1950 en 2002 en deed hierbij een perspectiefanalyse op basis van de *mental space theory*. De mental space theory (Fauconnier 1985; in Lok, 2009) legt de focus op de analyse van de cognitieve representatie van een tekst. Deze theorie (later uitgewerkt door Sanders & Redeker, 1996) betreft een representatiemethode waarmee kan worden aangetoond op welke wijze in een tekst bepaalde perspectieven gehanteerd worden. Aan de hand van talige elementen wordt aangetoond welk perspectief in een bepaald tekstfragment wordt aangevoerd. Daarbij wordt een onderscheid gemaakt tussen het perspectief van de spreker versus het perspectief van de 'ander'. Met de ander wordt een personage of een bron bedoeld. De tekst wordt beschouwd als bestaand uit mental spaces, waarbij de mental space van de auteur wordt benoemd als basic mental space, ofwel *base space*, terwijl de mental spaces waarin het perspectief van de personages/bronnen wordt gevolgd, worden aangeduid met de term *embedded mental spaces*, ofwel *embedded spaces*.

Lok onderscheidt naar aanleiding van een model van Bekker (2006) vervolgens drie verschillende perspectieven. Ten eerste wordt het *nul-perspectief* genoemd: hierbij is de auteur puur objectief. Wanneer de gepresenteerde informatie niet onder te brengen is bij het mentale domein van een personage, behoudt de zin een objectieve lezing. Ten tweede wordt het *schrijver-perspectief* genoemd: hiervan is sprake wanneer de auteur zich nadrukkelijk openbaart in de tekst en daarin zijn persoonlijke perceptie, opinie of oordeel geeft. Dit is bijvoorbeeld zichtbaar door cognitieve werkwoorden als *vinden*, *denken*, *menen* in de eerste persoon enkelvoud. Maar ook door bijvoorbeeld modale bijwoorden zoals *hopelijk*, *waarschijnlijk* en *misschien*. Ten slotte volgt in dit model nog het *ander-perspectief*: hierbij stelt de auteur een ander verantwoordelijk voor de geldigheid van de informatie. Dit doet zich voor in het geval van parafrases van een uitspraak of een gedachte van een personage anders dan de auteur zelf.

De resultaten van Lok (2009) zijn tegenovergesteld aan de verwachtingen die naar aanleiding van theorieën als Fairclough (1992) zouden kunnen worden gesteld. Lok heeft namelijk geen grotere mate van subjectiviteit gevonden, maar een andere wijze waarop subjectiviteit zich in de teksten uit, een conclusie waartoe ook Vis (2011) deels kwam. In de teksten uit 2002 bleken de tekstdelen met spreker- en personageperspectief strikter gescheiden, waarbij de auteur zich minder vaak mengt in het personageperspectief dan in de teksten uit 1950 het geval is. Bovendien zijn de subjecten binnen het personageperspectief in de teksten uit 2002 vaak rechtstreeks betrokken bij de beschreven gebeurtenissen, terwijl de teksten uit 1950 daarin vooral indirecte bronnen presenteerden.

2.5 Erzähldistanz

Wat in eerdere onderzoeken nog niet aan de orde is gekomen, maar wat wel relevant is binnen onderzoek naar de informalisering van de journalistiek is de vertelafstand. De vertelafstand, ook wel de *Erzähldistanz* genoemd, wordt gevormd door twee werelden welke in ieder verhaal en ieder artikel aanwezig zijn: de wereld van de verteller/journalist en die van de personages/bronnen (waarover de journalist vertelt). Een journalist kan de vertellerafstand bewust of onbewust voelbaar maken, door bijvoorbeeld te vertellen wat er verderop in het verhaal zal gebeuren. In zo'n geval is de *Erzähldistanz* groot omdat de verteller zichzelf duidelijk aanwezig stelt en daarmee een grote afstand creëert tot de lezer en de bron waarover verteld wordt. Maar een auteur kan de *Erzähldistanz* ook zo veel mogelijk verkleinen, bijvoorbeeld door veel gebruik te maken van directe citaten. Hierdoor staat de verteller/journalist zelf zoveel mogelijk op de achtergrond en is de bron voor de lezer erg 'dichtbij' (Smulders e.a., 2006). Door de *Erzähldistanz* van de journalist tot de bron intuïtief in te schatten kan er onderzocht worden of de journalist door de jaren heen meer afstand heeft genomen van de nieuwsbron of dat de journalist juist dichterbij de nieuwsbron is gaan staan. Hier zal in het volgende hoofdstuk verder op in worden gegaan.

2.6 De probleemstelling

De vraag die hierbij in dit onderzoek centraal staat is: *op welke wijze is in Nederlandse dagbladen de vertelafstand van de journalist tot de lezer veranderd van 1948 tot heden?* Hierbij zal er onderzoek gedaan worden naar de subjectiviteit van de journalist, de veranderingen in het perspectief van de journalist en naar de veranderingen in de intuïtieve vertelafstand van de journalist tot de lezer. De deelvragen hierbij luiden dan ook als volgt:

- Op welke wijze is het perspectief van de journalist veranderd van 1948 tot heden?
- Op welke wijze is de vertelafstand veranderd van 1948 tot heden?
- Op welke wijze is de subjectiviteit van de journalist veranderd van 1948 tot heden?

Deze drie deelonderwerpen zullen samen leiden tot een antwoord op de hoofdvraag, welke een toevoeging zal zijn op de eerder genoemde onderzoeken. Net zoals Lok (2009) zal er dus onder andere onderzoek gedaan worden naar het perspectief van de journalist in krantenartikelen. Echter, het model van Bekker (2006) dat Lok gebruikte lijkt hier te beperkt. Er zullen in dit onderzoek dan ook enkele toevoegingen op dit model plaatsvinden. Hierover zal meer verteld worden in het volgende hoofdstuk. Verder is er in de onderzoeken van Vis (2011), Lok (2009) en Piers (2009) slechts naar twee momenten gekeken; naar de kranten uit 1950 en de kranten uit 2002. Daartussen zit een gat, welke in dit onderzoek overbrugd zal worden door een derde meetmoment in te voegen; artikelen uit 1980. Daarnaast zal het corpus groter, en daardoor betrouwbaarder zijn dan dat van Lok (2009) en Piers (2009). Deze toevoegingen zullen bijdragen aan een completer onderzoek naar de

informalisering in journalistieke teksten. Tevens zal er als toevoeging op deze eerder genoemde onderzoeken gekeken worden naar de afstand van de journalist tot de bron door middel van een intuïtieve vertellerafstand, wat in eerder onderzoek niet voorkomt.

3. Methode

3.1 Materiaal

Voor dit onderzoek is een corpus samengesteld van 54 artikelen. De artikelen zijn afkomstig uit drie verschillende perioden; achttien artikelen uit 1948, zeventien artikelen uit 1980 en achttien artikelen uit 2013. Er is gekozen voor deze drie jaartallen omdat het doel is de ontwikkelingen in journalistieke teksten te achterhalen vanaf de periode rond 1950 tot en met nu, waarbij in ieder geval één extra meetmoment tussen deze twee perioden genomen moet worden om het gat hiertussen te overbruggen. Op deze manier wordt er een duidelijker inzicht verkregen in welke perioden de grootste veranderingen hebben plaatsgevonden. Zoals in het theoretisch kader besproken vond er een grote verandering plaats binnen de journalistiek rond 1980, toen het *new journalism* opkwam. Dit is een van de redenen waarom we 1980 als extra meetmoment hebben ingevoerd.

De tweede reden voor de keuze van deze meetmomenten hangt samen met de keuze van het onderwerp van de artikelen. Er is voor gekozen om enkel artikelen te nemen met hetzelfde onderwerp, zodat de taal in deze artikelen niet kan verschillen op basis van het onderwerp van het artikel. Aangezien de zojuist genoemde perioden overeenkomen met de momenten van de troonopvolgingen in Nederland, is het onderwerp 'troonopvolging' gekozen. Hierdoor is er specifiek gekozen voor artikelen uit de kranten vlak na de drie laatste troonopvolgingen. Dit betreft aldus achttien artikelen uit de kranten van 7 september 1948, de dag nadat Juliana koningin werd; zeventien artikelen uit de kranten van 1 mei 1980, de dag nadat Beatrix koningin werd en achttien recente artikelen van 1 mei 2013 de dag nadat Willem-Alexander koning werd. In tabel 1 is een overzicht te zien van het aantal onderzochte artikelen per jaartal en het bijbehorende totaal aantal zinnen per jaartal en het gemiddelde aantal woorden per zin per jaartal.

Tabel 1: Aantal geanalyseerde artikelen en zinnen per jaar

Jaar	1948	1980	2013	Totaal
Aantal artikelen	18	17	18	53
Aantal zinnen	870	568	888	2326
Gemiddeld aantal woorden per zin (SD)	18 (13,1)	17 (11,5)	12 (7,8)	15 (7,8)

In tabel 1 is de zien dat er uit 1980 één artikel minder geanalyseerd is. Dit had te maken met de slechte leesbaarheid van één artikel, waardoor ervoor is gekozen deze achterwege te laten. Ook is er in de tabel af te lezen dat de gemiddelde zinslengte steeds meer afneemt gedurende de drie perioden. Dit geeft al een kleine impressie van de veranderingen binnen de Nederlandse dagbladen.

De artikelen waren afkomstig uit drie verschillende kranten: het *NRC*, *De Volkskrant* en *Trouw*. Wanneer er namelijk slechts één krant genomen zou worden, zou men de ontwikkelingen kunnen wijten aan die specifieke krant. Er is voor deze drie dagbladen gekozen omdat deze allen al langer dan zestig jaar bestaan en dus allen artikelen hebben geleverd in de zojuist genoemde perioden.

De artikelen uit 1980 en 1948 zijn verkregen bij de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag en de artikelen uit 2013 zijn afkomstig van LexisNexis, een online database van artikelen afkomstig uit Nederlandse kranten.

Het corpus is geanalyseerd door zes verschillende onderzoekers: Yentl Vermeulen, Lotte Kohte, Anne Huijgen, Michelle van Dijk, Maartje ter Horst en Berbel Pietersma. Onder deze onderzoekers is een betrouwbaarheidsanalyse gedaan om te meten of de analyseerwijze van de verschillende onderzoekers overeenkwamen. Hieruit bleek dat de analyseerwijzen overeenkwamen en daarmee betrouwbaar waren. De artikelen zijn gelijkmatig over de zes onderzoekers verdeeld, zodanig dat iedereen van elke krant en ieder jaartal een artikel heeft kunnen analyseren. Een overzicht van de artikelen en een exacte verdeling van het corpus is te vinden in de bijlage.

3.2 Operationalisering

3.2.1 Perspectief

Voor het bepalen van het perspectief van de journalist is er gebruik gemaakt van het model van Bekker (2006, in: Lok, 2009). Zoals in de aanleiding is uitgelegd zijn hier drie perspectieven gehanteerd: het *nul-perspectief*, het *schrijver-perspectief* en het *ander-perspectief*. Echter, voor dit onderzoek is niet slechts gebruik gemaakt van drie verschillende soorten perspectieven, maar van vijf. Er zijn hier dus twee nieuwe perspectieven aan toegevoegd, omdat het model van Bekker (2006) te beperkt bleek. Ook zijn de perspectieven anders benoemd. De perspectieven die in dit onderzoek zijn gebruikt zijn: personagetekst, tekstinterferentie, scenische verteller, neutrale verteller en panoramische verteller. De perspectieven lopen hierbij op van een kleine afstand van de journalist tot de bron van de tekst tot een zeer grote afstand tot de bron van de tekst:

1. De *personagetekst* is gelijk aan het ander-perspectief. Deze geeft enkel de directe citaten weer welke direct afkomstig zijn van de bron.

VB.: „*We verkopen voor spotprijzen.*” – NRC, 2013

2. *Tekstinterferentie* bevat een mix van zowel de bron als de auteur. Dit is daarmee het perspectief dat tussen het ander-perspectief en het schrijverperspectief van het model van Bekker (2006) in zit.

VB.: *Zakdoeken had ze niet nodig, misschien komen de tranen later vandaag. Maar eerst gaat ze genieten van alle eten, muziek en dans die Dia di Rincon zo speciaal maken.* – Trouw, 2013

3. Van een *scenische verteller* is sprake wanneer de auteur sterk subjectief is, door middel van een persoonlijke perceptie of opinie. Dit perspectief is daarmee vergelijkbaar met het schrijver-perspectief van Bekker (2006).

VB.: *De intieme sfeer van de smalle Willemsstraat, vol groen en gruirlandea, ging samen met de typische gemoedelijkheid van dit stadsdeel.* – Trouw, 1948

4. De *neutrale verteller* komt overeen met het nul-perspectief; de auteur is puur objectief.

VB.: *Onbekenden hebben gisterenochtend op de Dam pamfletten verspreid.* – NRC, 1980

5. De *panoramische verteller*. Hierbij is er sprake van een zeer grote afstand van de auteur tot de bron. De auteur staat hierbij als het ware boven de tekst en stelt zich op als een soort alleswetende verteller.

VB.: *Tijdens de Koningsvaart presenteert het land zich aan de koning.* – De volkskrant, 2013

Het perspectief werd per zin bepaald. In het geval van een duidelijk veranderend perspectief binnen één zin is de zin opgesplitst in twee delen. Bijvoorbeeld de volgende zin: '*Misschien viert onze ex-koningin hier volgend jaar wel Koningsdag*', *gonst het door de twee straten van het buurtschap.* (De Volkskrant, 1 mei 2013). Soortgelijke zinnen werden opgedeeld in twee delen waarbij verschillende perspectieven werden aangegeven:

1. '*Misschien viert onze ex-koningin hier volgend jaar wel Koningsdag*', → Personagetekst
2. *gonst het door de twee straten van het buurtschap.* → Neutrale verteller

3.2.2 Erzähldistanz

Ook is per zin de Erzähldistanz aangegeven. De Erzähldistanz is opgedeeld in een schaal van 1 tot en met 5. Hierbij geeft 1 de kleinst mogelijke afstand van de journalist tot de bron weer, en 5 de grootst mogelijke afstand. De Erzähldistanz werd hierbij per zin intuïtief ingeschat. Deze stond echter niet geheel los van het perspectief van de zin. Er is voor gekozen om de Erzähldistanz enigszins in te kaderen door middel van het perspectief van de zin hieraan te koppelen, zodat de verschillen tussen de onderzoekers niet te groot zouden worden en de betrouwbaarheid van het onderzoek gewaarborgd zou blijven. In tabel 2 is te zien hoe de Erzähldistanz is toegepast. Er wordt weergegeven is hoe groot de Erzähldistanz kon zijn binnen ieder perspectief.

Tabel 2: Inkadering Erzähldistanz

Perspectief	Erzähldistanz
Personagetekst	1
Tekstinterferentie	2,3,4
Scenische verteller	2,3,4
Neutrale verteller	5
Panoramische verteller	5

Bij alle personageteksten stond vast dat de vertelafstand het kleinst mogelijk was. De bron is hierbij voor de lezer namelijk er 'dichtbij', terwijl de journalist zelf op de achtergrond staat. Bij sprake van tekstinterferentie en een scenische verteller werd er intuïtief ingeschat hoe groot de vertelafstand was, waarbij de keuze kon variëren van 2 tot en met 4. Bij zowel de neutrale verteller als de panoramische verteller is de vertelafstand erg groot. Hier kon enkel de grootst mogelijke vertelafstand worden aangegeven.

3.2.3 Indicatoren van subjectiviteit

In iedere zin zijn er, indien aanwezig, talige indicatoren van subjectiviteit aangegeven. Deze indicatoren zijn opgesteld op basis van een model van Vis (2011), een model waarin indicatoren van subjectiviteit worden getoond. De indicatoren van subjectiviteit die in deze analyse zijn meegenomen zijn: deixis, conatieve woorden, modale bijwoorden, modale werkwoorden, particulier taalregister, ingebedde citaten, en verstoringen van de syntaxis. Zodra één van deze indicatoren in de zin aanwezig was, kon er geen sprake meer zijn van een puur neutrale verteller, ofwel een 'vertellerstekst'. Bij personageteksten zijn deze indicatoren buiten beschouwing gelaten, aangezien we niet op zoek waren naar de subjectiviteit van de bron, maar van de journalist zelf. In tabel 3 zijn voorbeelden weergegeven van iedere indicator.

Tabel 3: Indicatoren van subjectiviteit

Indicator van subjectiviteit	Voorbeelden
Deixis	<i>nu, hier, gisteren</i>
Conatieven	<i>Was dat nodig?, Wat mooi!</i>
Modale bijwoorden	<i>mogelijk, zeker, nog, al, pas</i>
Modale werkwoorden	<i>kunnen, moeten, blijken, schijnen</i>
Particulier taalregister	<i>chill, loepzuiver, gesteggel</i>
Ingebed citaat	<i>Zij noemde het een ‘schitterende’ dag</i>
Verstoring van de syntaxis	<i>Goede vraag – het blijkt lastig te beantwoorden.</i>

4. Resultaten

4.1 Perspectief

In deze paragraaf zal een antwoord gegeven worden op de volgende deelvraag: *op welke wijze is het perspectief van de journalist veranderd van 1948 tot heden?* Het analyseren van de perspectieven per zin, heeft tot doel gehad om tekstuele verantwoordelijkheid aan te tonen en om te achterhalen hoe het perspectief van de journalist tot de lezer is veranderd door de jaren heen sinds 1948. Een overzicht van de verhoudingen van de vijf verschillende perspectieven in de onderzochte teksten wordt weergegeven in tabel 4.

Tabel 4: Verdeling perspectief per jaartal (%)

Jaartal	Perspectief					Totaal
	Personage- tekst	Tekst- interferentie	Scenische verteller	Vertellers- tekst	Panoramische verteller	
1948	9,9	5,2	41,1	35,2	8,6	100
1980	20,8	14,6	21,7	38,2	4,8	100
2013	18,9	11,8	24,9	35,4	9,0	100

Op basis van de gegevens, weergegeven in tabel 4, is er een verschil gevonden tussen de teksten uit 1948, 1980 en 2013 in het aandeel van de vijf verschillende perspectieven in de teksten per jaar ($\chi^2(8) = 135,2$, $p < .001$). Tabel 3 laat zien dat het aandeel van het perspectief ‘personagetekst’ in

artikelen sinds 1980 is verdubbeld ten opzichte van 1948. Ook het percentage tekstinterferentie in teksten is meer dan verdubbeld sinds 1980. In de teksten uit 1980 en 2013 is daarmee procentueel minder ruimte voor de journalist zelf om zich te uiten dan in 1948. Dit zien we ook weer terug in de tabel. In 1948 was er namelijk nog in ruim veertig procent van de tekst sprake van een scenische verteller. Vanaf 1980 tot heden is dat bijna gehalveerd. Dit betekent dat de journalist minder ruimte voor zijn eigen opinie overlaat dan vroeger het geval was. De journalist spreekt dus tegenwoordig vaker dan 65 jaar geleden vanuit het perspectief van een ‘personage’ of een bron. De aandelen van de perspectieven ‘vertellertekst’ en ‘panoramische verteller’ in artikelen zijn door de jaren heen niet significant veranderd.

4.2 Erzähldistanz

In deze paragraaf zullen de resultaten besproken worden welke een antwoord geven op de volgende deelvraag: *op welke wijze is de vertellerafstand veranderd van 1948 tot nu?* Het analyseren van de artikelen op basis van vertellerafstand, ofwel de Erzähldistanz, heeft tot doel gehad te achterhalen of de journalist in artikelen verder van de lezer af is gaan staan, of juist meer naar de lezer toe is gekomen. Er is een verschil gevonden tussen de gemiddelde Erzähldistanz van 1948, 1980 en 2013 ($F(2, 2326) = 14,64$, $p < .001$). In tabel 5 is een overzicht te zien van de gemiddelde Erzähldistanz per jaar.

Tabel 5: Gemiddelde intuïtieve Erzähldistanz per jaar

Jaar	1948	1980	2013
Gemiddelde Erzähldistanz (SD)	3,95 (1,26)	3,59 (1,56)	3,64 (1,56)

In tabel 5 is wederom te zien dat er een grote breuk is tussen 1948 en de twee recentere jaartallen 1980 en 2013. We zien namelijk dat de gemiddelde vertellerafstand in 1948 duidelijk groter was dan in de jaren daarna. Paarsgewijze analyses lieten zien dat er geen significant verschil zat tussen de jaren 1980 en 2013 ($F(2, 2326) = 14,64$, $p = 0,85$). Dit betekent dat de journalist 65 jaar geleden een stuk verder van de bron en de lezer af stond dan in 1980 en de jaren daarna. Omdat de vertelafstand en de perspectieven aan elkaar gekoppeld zijn bij de bepaling van de vertelafstand, is dit resultaat deels afhankelijk van de toename van personageteksten, zoals blijkt uit tabel 4. Het is daarom interessant om te kijken of de vertelafstand buiten de personageteksten om nog steeds afneemt tussen 1948 en 1980. In tabel 6 is de vertelafstand per zin per jaar weergegeven, waarbij de personagetekst buiten beschouwing is gelaten.

Tabel 6: Gemiddelde intuïtieve Erzähldistanz per jaar – personagetekst buiten beschouwing gelaten

Jaar	1948	1980	2013
Gemiddelde Erzähldistanz (SD)	4,28 (0,38)	3,27 (0,93)	3,25 (0,96)

In tabel 6 is een verkleining van de vertelafstand te zien door de jaren heen. Het verschil is hierbij echter zo klein dat er geen significant verschil is gevonden tussen de jaartallen ($F(2, 1315) = 0,21$, $p = 0,82$). Dit betekent dat de vertelafstand buiten de persoonsteksten om niet significant kleiner is geworden.

4.3 Subjectiviteit

In deze paragraaf komt de laatste deelvraag aan bod: *op welke wijze is de subjectiviteit van de journalist veranderd van 1948 tot nu?* Deze vraag is beantwoord op basis van talige indicatoren van subjectiviteit. Het analyseren van deze indicatoren per zin had als doel de subjectiviteit van de journalist bloot te leggen. In tabel 7 is een overzicht te zien van het gemiddelde aantal indicatoren van subjectiviteit per zin. Hiervan is het gemiddelde per jaar weergegeven.

Tabel 7: Gemiddeld aantal indicatoren per zin per jaar

Jaar	1948	1980	2013
Gemiddelde aantal indicatoren per zin (SD)	1,39 (1,46)	0,97 (1,43)	0,92 (1,46)

In deze tabel is te zien dat het gemiddelde aantal indicatoren van subjectiviteit per zin sterk is afgenomen van 1948 tot 1980 ($F(2, 2323) = 27,13$, $p < .001$). Dit betekent dat de subjectiviteit van de journalist in deze periode is afgenomen. Paarsgewijze analyses lieten zien dat het verschil tussen 1980 en 2013 is wederom niet significant is ($F(2, 2323) = 27,13$, $p = 0,77$). Dit betekent dat de subjectiviteit van de journalist vanaf 1980 tot heden stabiel is gebleven. Echter, het is hierbij belangrijk om op te merken dat personageteksten hierbij in de berekeningen zijn meegenomen. Dit is een probleem omdat ervoor is gekozen om bij de personageteksten geen indicatoren van subjectiviteit aan te geven, aangezien we enkel geïnteresseerd zijn in de subjectiviteit van de journalist zelf en niet in die van de directe bronnen. Op deze manier kan het aandeel van de personageteksten in artikelen echter het gemiddelde aantal indicatoren per zin ten onrechte beïnvloeden. Wanneer het aandeel van personageteksten in een bepaald jaar namelijk groter is dan in andere jaren, wat gebleken is in paragraaf 4.1, zal dit het gemiddelde aantal indicatoren van subjectiviteit per zin beïnvloeden en in dit geval omlaag brengen. Het is daarom belangrijk om de

personageteksten buiten beschouwing te laten, om zo te kunnen zien of de subjectiviteit daadwerkelijk is afgenomen. In tabel 8 is het gemiddeld aantal indicatoren van subjectiviteit per zin per jaar weergegeven, waarbij de directe citaten buiten beschouwing zijn gelaten.

Tabel 8: Gemiddeld aantal indicatoren per zin per jaar – personagetekst buiten beschouwing gelaten

Jaar	1948	1980	2013
Gemiddelde aantal indicatoren per zin (SD)	1,55 (1,64)	1,23 (1,43)	1,13 (1,46)

In deze tabel zien we dat het gemiddelde aantal indicatoren per zin, ook zonder de invloed van de directe citaten, tussen 1948 en 1980 significant is afgenomen ($F(2, 1954)=15.52$; $p<0.001$). Wederom is het verschil tussen 1980 en 2013 niet significant ($F(2, 1954) = 15,52$, $p = 0,58$). Dit betekent dat de subjectiviteit van de journalist tussen 1948 en 1980 is afgenomen en dat de journalist daarmee objectiever is geworden. Na 1980 is dit redelijk stabiel gebleven.

5. Conclusie

In de inleiding van dit onderzoek werd de centrale vraag gesteld *op welke wijze in Nederlandse dagbladen de vertelafstand van de journalist tot de lezer is veranderd van 1948 tot heden*. Naar aanleiding van de verkregen resultaten blijkt dat de grootste veranderingen hebben plaats gevonden tussen 1948 en 1980. Deze veranderingen blijken hierdoor niet zo ‘hedendaags’ als in eerder onderzoek, zoals in Vis (2011), wordt verondersteld. Doordat er in dit onderzoek een derde meetmoment is ingevoegd, werd duidelijk dat de veranderingen wat betreft de afstand van de journalist tot de lezer sinds 1980 vrij stabiel zijn gebleven. Dat de veranderingen waarschijnlijk voornamelijk rond 1980 hebben plaatsgevonden kan, zoals in hoofdstuk twee reeds genoemd is, verklaard worden door de komst van nieuwe stijlen binnen de journalistiek: zoals eerst ‘*new*’ en later ‘*civil journalism*’. Er werd in die tijd gezocht naar wegen om de gevoelde kloof tussen publiek en journalistiek te dichten.

Door de professionalisering van de journalistiek na de ontzuiling is het perspectief veranderd van waaruit het nieuws wordt gebracht. Zoals in dit onderzoek is gebleken brengen journalisten sinds 1980 het nieuws meer vanuit de lezer dan voor die tijd, zoals in 1948, het geval was. Uit de resultaten blijkt namelijk dat er sinds 1980 een verschuiving in het perspectief heeft plaatsgevonden. Waar de scenische verteller in 1948 nog ruim het grootste aandeel had in artikelen, blijkt dat dit vanaf 1980 niet meer het geval is. Vanaf 1980 verdubbelt het aandeel van het personageperspectief, en tekstinterferentie namelijk ten koste van scenische verteller. Dit betekent dat de journalist vanaf

1980 dichterbij de bron is gaan staan dan in 1984. De journalist laat de subjectiviteit daarbij veel meer overlaten aan de directe bronnen. Deze resultaten komen overeen met die van Vis (2011) en Piers (2009) welke ook concludeerden dat het gebruik van de directe rede is toegenomen sinds 1950. Men zou kunnen stellen dat de journalist zich op deze manier zelfs een klein beetje 'verschuilt' achter de gebruikte bron. Door te citeren, en daarmee een *ander-perspectief* aan te nemen, kan de journalist zich namelijk verschuilen achter de woorden van een ander, en toch de gewenste informatie overbrengen, zonder zeker te weten of de geciteerde informatie daadwerkelijk klopt.

Dat de journalist vaker is gaan schrijven vanuit het perspectief van een personage of bron en daarmee dichterbij de lezer is gaan staan is ook terug te zien in de onderzochte Erzähldistanz. Uit de resultaten blijkt dat de Erzähldistanz in 1948 een stuk groter was dan in 1980 en 2013. Dit resultaat hangt samen met het toenemende gebruik van personageperspectieven, waarbij de vertellerafstand minimaal is. Wanneer de directe citaten buiten beschouwing worden gelaten is er geen significante verkleining van de vertelafstand. Dit betekent dat de toename van de directe citaten direct van invloed is op de verkleining van de vertelafstand.

Tot slot blijkt aan de hand van talige indicatoren van subjectiviteit dat de subjectiviteit sinds 1948 steeds meer is afgenomen. Dit houdt in dat de journalist zelf objectiever is geworden. Dit wil echter nog niet zeggen dat de artikelen over het algemeen objectiever zijn geworden, aangezien de subjectiviteit in de directe citaten niet in deze resultaten is meegenomen. Deze objectiviteit geldt dus enkel voor de tekst waarin de journalist zich niet verschuilt achter een personagetekst. Deze resultaten komen overeen met de resultaten van Vis (2011). Ook zij ondervond een afname van subjectiviteitindicatoren wanneer de directe rede buiten beschouwing werd gelaten. De journalist lijkt op deze manier de subjectiviteit meer over te laten aan de directe bronnen. Dit zorgt voor een verkleining van de afstand van de journalist tot de lezer, aangezien op die manier niet enkel de mening van de journalist zichtbaar wordt maar ook die van de 'gewone' burger.

Middels dit onderzoek kan er aldus gesteld worden dat de grootste mate van 'informalisering' heeft plaatsgevonden tussen 1948 en 1980. In deze periode is de afstand van de journalist tot de lezer aanzienlijk verkleind. Deze verandering heeft voornamelijk plaatsgevonden doordat de journalist dichterbij de mening van het volk is gaan staan. De journalist laat zijn eigen mening en die van hogere autoriteiten steeds meer achterwege, en laat deze nu voornamelijk over aan de 'normale' burger. Na de jaren '80 is deze afstand min of meer gelijk gebleven.

6. Discussie

6.1 Aanvullend onderzoek

In samenwerking met dit onderzoek heeft er een tweede onderzoek plaatsgevonden welke aansluit op het thema informalisering van de journalistiek. Dit onderzoek is uitgevoerd door drie onderzoekers: Leonie Nijland, Wieneke van Koppen en Mayra van der Waal. Net als dit onderzoek werd onderhavig onderzoek uitgevoerd onder begeleiding van Hanny den Ouden en Wilbert Smulders. Deze onderzoekers hebben zich ieder speciaal gericht op één Nederlands dagblad (*Trouw*, *Volkskrant*, *NRC*). De hoofdvraag hierbij luidde: *welke retorische veranderingen op het gebied van tekst en vormgeving doen zich voor in Nederlandse dagbladen in de periode van 1948 tot 2013, en wat is het verband met de cultuurhistorische ontwikkelingen uit die periode?* (Nijland, 2013).

Terwijl er in ons onderzoek specifiek is gekeken naar de veranderingen in dagbladen op linguïstisch niveau, lag in het tweede onderzoek meer de opmaak van de kranten centraal. De veranderingen zijn bekeken vanuit een hermeneutische benadering, wat betekent dat de krant is geobserveerd en geïnterpreteerd op kwalitatieve wijze. Net als in dit onderzoek is er voor onderhavig onderzoek gekozen voor het overkoepelende thema 'de troonopvolging'. Het onderzoek vond zowel plaats op microniveau als op macroniveau. Op microniveau is het niveau van de verteller terug te zien, namelijk in de zinnen. Met het macroniveau wordt de abstracte auteur bedoeld. Deze is verantwoordelijk voor de organisatie van tekst en beeld. Dit bevat dus de compositie van het geheel.

Om personalisatie te creëren is in de dagbladjournalistiek de manier van vormgeving door de jaren heen veranderd. Het blijkt dat de vormgeving van dagbladen daarbij steeds belangrijker is geworden. Uit de resultaten van dit onderzoek is namelijk gebleken dat met name de rol van de abstracte auteur is veranderd. De verpersoonlijking van de krant komt volgens deze onderzoekers dus voornamelijk door de veranderingen in de vormgeving. Het blijkt dus dat niet alleen de veranderende schrijfwijze van de journalist invloed heeft gehad op de informalisering van de journalistiek, maar dat dit ook voor een groot deel afkomstig is vanuit de veranderende opmaak van de Nederlandse dagbladen. Verassend is hierbij dat in tegenstelling tot ons eigen onderzoek, waarbij de grootste veranderingen zijn gevonden tussen 1948 en 1980, in onderhavig onderzoek de meeste afwijkingen blijken te zijn gevonden in 2013. Dit betreft dan voornamelijk het macroniveau. Deze veranderingen betreffen onder andere een flinke toename van het aantal pagina's van het dagblad, er zijn katernen toegevoegd en diverse genres en illustraties en typografie hebben een belangrijkere rol gekregen. Waar de informalisering van de journalistiek op microniveau dus al rond 1980 plaatsvond, vind deze op macroniveau blijkbaar pas veel later plaats.

6.2 Advies

Tijdens het onderzoek is er gekeken naar drie meetmomenten. Op basis van deze momenten kon er gezien worden waar de omslagpunten ongeveer gelegen hebben. Echter, wanneer er meerdere meetmomenten genomen zullen worden, zullen de veranderingen duidelijker en geleidelijker in beeld gebracht kunnen worden. Voor een eventueel volgend onderzoek wordt er dan ook aangeraden om meerdere meetmomenten in te voegen. Een voorbeeld zou kunnen zijn om van ieder jaar vanaf 1950 tot heden één artikel uit één krant te nemen. De veranderingen kunnen dan preciezer in beeld gebracht worden.

Ten tweede wordt er geadviseerd om bij vervolgonderzoek onderzoekers van uiteenlopende leeftijden naar het corpus te laten kijken. Aangezien dit onderzoek is uitgevoerd door onderzoekers die allen rond de twintig jaar oud zijn zou er namelijk getwijfeld kunnen worden aan de registratie van het particulier taalgebruik in de artikelen. Het gevaar is namelijk aanwezig dat deze onderzoekers bepaalde woorden uit 1948 eerder zullen zien als particulier taalgebruik omdat zij deze woorden gewoonweg niet goed kennen. Oudere mensen zullen deze woorden misschien niet als particulier taalgebruik herkennen. In 2013 werd er minder particulier taalgebruik gevonden, maar een ouder persoon zou hier misschien juist meer particulier taalgebruik vinden dan een jonger persoon, aangezien er sprake is van een generatiekloof. Om dit probleem te omzeilen zou het verstandig zijn om bij volgend onderzoek een corpus te laten analyseren door onderzoekers met meer variërende leeftijden. Hierdoor is de leeftijd van de onderzoeker minder van invloed op dit aspect van het onderzoek.

Literatuur

Bekker, B. (2006). *De feiten verdraaid. Over tekstvolgorde, talige markering en sprekerbetrokkenheid*. Tilburg: Universiteit van Tilburg.

Costera Meijer, I. (2002). *Naar een goed journaal. Conventionele, populaire en publieke repertoires in de televisiejournalistiek*. In: J. Bardoel, C. Vos, F. van Vree & H. Wijfjes (Eds.). (2002). *Journalistieke cultuur in Nederland*. Amsterdam: Amsterdam University Press,

Fairclough, N. (1992). *Discourse and social change*. Cambridge: Polity.

Lok, A. (2009). *Recht van spreken. Perspectief in veertien journalistieke teksten uit een juridische context uit 1950 en 2002*. Ongepubliceerde MA thesis. VU Universiteit Amsterdam.

Piers, C. (2009). *Betrokkenheid in journalistieke teksten: Een vergelijking tussen artikelen van toen en nu*. Ongepubliceerde MA thesis. VU Universiteit Amsterdam.

Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling. [RMO] (2003). *Medialogica. Over het krachtenveld tussen burgers, media en politiek*. Den Haag: Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling.

Smulders W. e.a.(2006), *Werkboek epiek en dramatiek*. Interne publicatie. Departement Nederlands, Universiteit Utrecht.

Vis, K. (2011). *Subjectivity in news discourse: A corpus linguistic analysis of infomalization*. Oisterwijk: Uitgeverij BOXPress

Bijlage

Samenstelling en verdeling van het corpus

De Volkskrant 1980

1. Bij troonsbestijging nieuwe koningin. Rellen overschaduwden inhuldiging. Beatrix vertrouwen nodig voor ambt.
2. Veldslag gaat nog laat door. Politie in moeilijkheden bij straatgevechten.
3. Elite onverstoort. Sirenes hoorbaar in Nieuwe Kerk.
4. Koningin tot parlement: 'voor vrede moeten wij ons inspannen'
5. 'Monarchie laat gezicht zien'
6. Gewijde sfeer in kerk. Politici tonen zich onverstoort.

De Volkskrant 1948

1. Vorstin en volk verenigt in de nieuwe kerk. 146 parlementsleden zweren trouw aan de nieuwe koningin.
2. Een koninklijk schouwspel.
3. Het verhaal voor onze kindskinderen. Juliana onder haar koningsmantel.
4. De koningin voor de eedaflegging: 'na veel innerlijke strijd ben ik bereid'.
5. Onvergetelijke tocht van grootste schoonheid. Gouden koets bracht Amsterdam tot laaiende Geestdrift.
6. Ra-ra-radio

De Volkskrant 2013

1. Voor de tv voel je de sfeer niet
2. Daar sta je dan als koning, met al die wijze lessen
3. De wal springt en zingt voor de koning in de verte
4. Ahoy galmt, maar op pleinen en in cafés blijft het stil.
5. Het anti-monarchistisch wit verdrinkt in geel en oranje
6. Hier wonen niet van die kakkers zoals in Wassenaar

NRC 1948

1. Schittering en waardigheid in de Nieuwe Kerk
2. Stoet vol kleur en statigheid
3. Rondom paleis en Nieuwe Kerk
4. Kroningsspel werd een uitbundige blijde apotheose
5. De rijtoer: één langdurig, geestdriftig huldebetoon
6. Het bewind aanvaard in een tijd van kentering

NRC 1980

1. Straatoproer en plundering in Amsterdam
2. Wiegel hekelt uitzending van NOS en van VARA
3. Elektrische wapenstok gevraagd
4. Oproerkraaiers ruiken hun kans
5. Krakkers: wij hadden met rellen Waterlooplein niets te maken
6. Nagemaakte pamfletten waarschuwen voor actie

NRC 2013

1. Verbinden en verbondenheid: de Oranjes willen geen franje zijn
2. Een wel heel perfect getimede 'inschattingsfout' van de politie
3. Troonopvolger Amalia maakt indruk

4. De Koning laat God en de wereld erbuiten
5. Koningslied roert Ahoy tot tranen, maar op het IJ vervliegt de muziek
6. De huishoudpot wordt gespekt op de vrijmarkt

Trouw 1948

1. De gouden koets rijdt door Amsterdam, honderdduizenden kwamen ogen te kort
2. Nachtwake der moedigen, Duizenden zagen slechts het dak van de Gouden koets
3. Tussen paleis en nieuwe kerk. Luisterrijke gang van de nieuwe koningin. Praal en staatsie onder grauwe lucht
4. Kroningscaleche rijdt door een juichende hoofdstad
5. Zaterdag 12 uur op de Dam. Onvergetelijke ogenblikken voor duizendkoppige menigte
6. Toen de nieuwe vorstin studente was, mijn mooiste tijd als pedel van Leidens universiteit

Trouw 1980

1. Koningin Beatrix aanvaardt 'grote en mooie opdracht', Inhuldiging in rumoerige stad
2. Politie was toestand laat in de avond meester, Bij ongeregelheden in de hoofdstad veel gewonden
3. Twee koninginnen in de Nieuwe Kerk
4. Regisseur had rellen voorzien in draaiboek. Honderden boze reacties op tv-uitzending NOS
5. Pen leverde moeilijkheden op. Juliana ontroerd bij tekenen akte
6. Van Agt 'Vreugde en vertrouwen'

Trouw 2013

1. Troonwisseling vol vertrouwen
2. Amsterdam was geheel van de Oranjes
3. Juiste ingrediënten maken van troonwisseling gedroomde dag
4. Relatief rustig op straat, vooral tijdens ceremonies
5. Maximania' vooral zaak Argentijnse pers
6. Hoe moet het nu met Dia di Rincon?

De verdeling van het corpus:

Legenda	Volkskrant			Trouw			NRC		
	1948	1980	2013	1948	1980	2013	1948	1980	2013
Maartje	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Anne	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Yentl	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Michelle	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Lotte	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Berbel	6	6	6	6	6	6	6	6	6